

УДК 378.147+811.111(07)

Ірина Стецько

МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті визначено й обґрунтовано поняття «мотив»; охарактеризовано типи навчальної мотивації; досліджено мотиви студентів економічного профілю до вивчення іноземної мови. Аналіз результатів анкетування свідчить про індивідуальний характер сфери мотивів студентів, а також про наявність усвідомленої потреби у вивченні іноземної мови. У процесі дослідження доведено, що мотивація сприяє підвищенню ефективності навчання іноземної мови у студентів економічного профілю.

Ключові слова: *мотив, мотивація, зовнішня мотивація, внутрішня мотивація, пізнавальні мотиви, соціальні мотиви, інтегративна мотивація, інструментальна мотивація.*

Об'єктивні процеси соціально-економічних трансформацій суспільства спонукають людину до пошуку нової ідентичності з метою адаптації і соціально значимої самореалізації. З огляду на це, у суспільстві формуються нові, вищі вимоги щодо освітнього та професійного рівня особистості. Розширення міжнародних зв'язків у різних сферах професійної діяльності майбутніх випускників ВНЗ немовних спеціальностей вимагає компетентнісного підходу до оволодіння ними діловою іноземною мовою. Сучасний професіонал має бути не лише носієм спеціальних знань та вмінь, але й, перш за все, активним соціальним суб'єктом, котрий прагне до творчого виконання своїх професійних обов'язків та особистісно-професійного саморозвитку, що є можливим лише за умов достатньо високого рівня професійної мотивації.

З огляду на це, проблема формування мотивації до вивчення іноземної мови студентами економічного профілю є однією із актуальних у процесі становлення особистості майбутнього спеціаліста.

У психологічних дослідженнях проблема формування мотивації навчальної діяльності розглядалася у працях Л. І. Божович, О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна, П. М. Якобсона та інших, у яких обґрунтовано поняття «мотив», «мотивація», «мотиваційна сфера»; канадських науковців Р. Гарднера, У. Ламберта в області соціальної психології, у котрих наголошено на мотивації як одному із дієвих чинників підвищення ефективності навчання іншомовної діяльності.

Наукові розвідки стосовно проблематики вивчення мотивів, формування й розвитку мотивації молодого покоління до навчальної

діяльності доводять достатній рівень дослідженості цього питання у психологогічному аспекті. Проте проблема дослідження мотивів, формування мотиваційної сфери у сучасних студентів немовних спеціальностей до навчання іноземної мови є недостатньо вивченою й потребує спеціальних розвідок у психолого-педагогічному аспекті.

Метою статті є дослідження типів навчальної мотивації у сучасному суспільстві та визначення мотивів студентів ВНЗ економічного профілю до вивчення іноземної мови.

У філософії поняття «мотив» (лат. «moveo» – «штовхаю, рухаю») розуміють як спонукальну причину дій і вчинків людини (те, що змушує її діяти) [3]. У «Філософському словнику» (за ред. І. Фролова) мотив трактують як усвідомлене спонукання, що зумовлює дію для задоволення будь-якої людської потреби. Мотиви безпосередньо передують конкретній поведінці людини і органічно пов'язані з нею. Значний вплив на формування мотивів мають життєвий досвід, переконання особи, її моральні та естетичні почуття [9, с. 402].

У психолого-педагогічній літературі наявні дещо споріднені визначення означеного вище терміна. Так, більшість психологів вважає, що мотив – це те, що зумовлює прагнення людини до конкретно визначеної, а не будь-якої іншої мети. Мотиви – це потреби, почуття, інтереси, переконання та інші спонукання особи до діяльності, зумовлені вимогами її життя [8]. На думку О. Леонтєва, мотивами називають інстинктивні імпульси, біологічні потяги, бажання, інтереси, переживання емоцій, ідеали [4; 5].

Психолог В. Онищук трактує мотив як динамічне явище, що змінюється і на котре впливають ті зрушення, які відбуваються у внутрішній структурі особистості, а також у зовнішніх обставинах її життєдіяльності [7]. Кожному віковому етапу розвитку людини властиві певні особливості мотиваційної сфери. Мотив є важливим компонентом у структурі людської діяльності, без нього неможливо розкрити її психічну природу. У змісті й характері мотиву розкривається сенс, який мають для людини її власні дії та вчинки, їхнє життєве значення [4].

Джерелом мотивації в найбільш загальному розумінні є певна потреба, що створюється на основі суперечностей між тим, що людина має, чим володіє, чого досягла, і тим, чого вона ще не має, чим не володіє, чого не досягла. Бажання мати, оволодіти, досягти становить потреби. І якщо в сферу таких потреб потрапляє володіння іноземною мовою, вони стають мотивацією до її засвоєння [1].

Мотиви можуть визначатися як моментами, котрі існують поза навчальною діяльністю (зовнішня мотивація), так і тими, які закладені у ній самій та зумовлені процесом пізнання (внутрішня мотивація). За цим принципом і побудована класифікація мотивів навчальної діяльності, що пропонується П. М. Якобсоном [10].

Ряд дослідників у навчальній мотивації розрізняють пізнавальні

мотиви, пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання; а також соціальні мотиви, обумовлені різними соціальними відносинами з іншими людьми [2; 6; 10].

Серед пізнавальних мотивів виокремлюють широкі пізнавальні мотиви, що визначаються орієнтацією людини на засвоєння нових знань, і навчально-пізнавальні мотиви, які характеризуються орієнтацією на засвоєння способів здобуття знань, а також мотиви самоосвіти – спрямованість на самостійне вдосконалення способів одержання знань. До соціальних мотивів відносять: широкі пізнавальні мотиви – прагнення бути корисним суспільству, вузькі (позиційні мотиви) – бажання зайняти визначену позицію в соціумі, заслужити авторитет, а також мотиви соціального співробітництва – прагнення до усвідомлення, аналізу способів і форм співробітництва з оточуючими, постійного вдосконалення цих форм. Ряд дослідників наголошують на необхідності обидвох складових (пізнавальних і соціальних мотивів) для ефективної навчальної діяльності [2; 10].

Канадські психологи Р. Гарднер і У. Ламберт виокремлюють два типи мотивації, які, на їхню думку, є дієвими чинниками у процесі навчання іноземної мови: інтегративну та інструментальну. Особи, котрим притаманна інструментальна мотивація, вивчають мову з практичних і прагматичних міркувань (наприклад: з метою вступу у навчальний заклад, заради одержання певних пільг чи бонусів тощо). Учені зазначають, що багато студентів коледжу, згідно з дослідженнями, мають чітко сформовану інструментальну мотивацію до вивчення іноземної мови. Особи, котрим притаманний інтегративний тип мотивації, прагнуть вивчати мову з метою підвищення освітнього та культурного рівня [11–13].

Основним джерелом мотивації у контексті дослідження є формування в студентів особистісних потреб вивчення іноземної мови. Для повної реалізації цього мотиву у навчанні іноземної мови необхідно розширити поле для самовираження студента, створити умови для більш самостійного і самокерованого засвоєння мови [1].

З метою вивчення мотивів, визначення рівня їх усвідомлення та місця в структурі мотиваційної сфери навчальної діяльності студентів немовних вищих навчальних закладів нами було проведено анкетування серед студентів Тернопільського національного економічного університету, Калуського коледжу економіки, права та інформаційних технологій. Анкетуванням було охоплено 260 осіб, з них: 148 студентів університету і 112 коледжу.

Аналіз результатів анкетування свідчить про індивідуальний характер сфери мотивів студентів, а також про наявність усвідомленої потреби у вивченні іноземної мови. Рівень фактичного володіння мовою і умови її викладання певним чином впливають на потребу студентів до вивчення мови. Результати анкетування студентів університету і коледжу показали взаємозалежність мотивів навчання й рівня володіння мовою.

Рівень володіння іншомовною діяльністю та умови, за яких відбувається цей процес, мають вагомий вплив на потребу студентів як університету, так і коледжу.

Дослідженням доведено, що студенти університету в значній мірі усвідомлюють потребу до вивчення мови. 85 % у вибірці надають екстремального значення здатності оволодіння мовою і отриманню задоволення від процесу навчання. Дещо нижчі показники маємо серед респондентів коледжу. Лише 68 % наголошують на екстремальній значимості цього фактора. Значне місце займає мотив «оцінювання» діяльності студентів університету і коледжу, оскільки, як засвідчують результати опитування, він вагомо впливає на їхню успішність. Щодо «моменту примусу», то 96 % студентів університету та 87 % коледжу відзначають «малозначимість» цього фактора. Отже, оцінка діяльності, рівень засвоєння знань мають вагомий вплив на мотиваційну сферу студентів економічного профілю.

Рівень фактичного володіння мовою та умови її викладання, в значній мірі, мають вплив на виявлення інтересу до процесу навчання у студентів. Так, 95,5 % студентів університету і 78,6 % коледжу виявляють інтересів до вивчення мови, процесу її викладання. Відповіді респондентів засвідчили сформованість інтересу до вивчення мови, який пов'язаний з особистісними і професійними якостями викладача.

Розширена інтерпретація відповідей дозволила констатувати, що на запитання «Що спонукає Вас вивчати іноземну мову?» близько 38,4 % студентів університету та 19,7 % коледжу вказали, що їм подобається іноземна мова й легко дається її вивчення. 34,6 % студентів університету та 17,3 % коледжу вивчають іноземну мову через те, що прагнуть бути освіченими та інтелігентними. Зазначимо, що певний відсоток опитуваних акцентують увагу на такому чиннику як «можливість мати друзів за кордоном» – 24,6 % студентів (у) та 12,3 % (к), «можливість поїхати за кордон» – 49,5 % студентів (у) та 18,6 % (к). Незначний відсоток у вибірці вказують, що вивчають мову через те, що «здійснюють надії своїх батьків» – 12,4 % студентів (у) та 6,2 % (к).

Більша частина студентів університету у вибірці наголосили на значимості самостійного опрацювання матеріалу (57,1 %), бажанні займатися науковою роботою (18,6 %). Стосовно студентів коледжу результати є дещо нижчими – 19,7 % та 6,2 %.

Підбиваючи вищевикладене, виокремимо мотиви навчальної діяльності студентів економічного профілю:

1. мотиви соціального характеру (65 % студентів університету і 87 % коледжу);
2. мотиви пізнавального характеру (35 % студентів університету і відповідно 23 % коледжу).

Усвідомлення мотивів та інтересів до вивчення іноземної мови у студентів пов'язано, певною мірою, з їхніми професійними намірами. У

вибірці 65,7 % студентів університету та 46,8 % коледжу вказують на усвідомлення необхідності знань мови для подальшого навчання і майбутньої професії.

Таким чином, проблема мотивації є одним з найважливіших факторів, що впливають на навчальний процес у системі вищої школи загалом, і вивчення іноземної мови зокрема. Для досягнення кращих результатів цей фактор слід неодмінно враховувати, як один із складових вирішення проблеми оптимізації процесу навчання та забезпечення якості освіти. У процесі дослідження доведено, що мотивація сприяє підвищенню ефективності навчання іноземної мови у студентів економічного профілю. Перспективним вважаємо підбір методів та способів підвищення мотивації навчання іноземної мови у ВНЗ немовних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білан Н. М. Основні джерела мотивації у навчанні іноземної мови [Електронний ресурс] / Н. М. Білан. – Режим доступу : <http://intkonf.org/category/arhiv/konf1/>
2. Божович Л. И. Избранные психологические труды / Л. И. Божович ; под ред. Д. И. Фельдштейна. – М., 1995.
3. Кизименко Л. Д. Словник-довідник соціального працівника: міні-глосарій : для студ. та соц. працівників / Л. Д. Кизименко, Л. М. Бедна. – Львів : ДЦ МОУ, 2000. – 68 с.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 303 с.
5. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции / А. Н. Леонтьев. – М. : [б. и.], 1971. – 38 с.
6. Орлов А. Б. Развитие теоретических схем и понятийных систем в психологии мотивации / А. Б. Орлов // Вопросы психологии. – 1981. – № 5.
7. Онищук В. А. Дидактика современной школы / В. А. Онищук. – К. : Рад. шк., 1987. – 208 с. – (Педагогическая библиотека).
8. Психологія : підручник для пед. вузів / за ред. Г. С. Костюка. – К. : Рад. шк., 1986. – 568 с.
9. Философский словарь / под. ред. И. Т. Фролова. – 7-е изд. – М. : Республика, 2001. – 719 с.
10. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. – М. : Просвещение, 1969. – 471 с.
11. Gardner R. C. Correlation, causation, motivation and second language acquisition / R. C. Gardner // Canadian Psychology. – 2000. – V. 41. – Pp. 1–24.
12. Gardner R. C. A student's contribution to second language learning. Part II: Affective variables / R. C. Gardner & P. D. MacIntyre // Language Teaching. – 1993. – V. 41. – Pp. 1–11.
13. Gardner R. C. Attitudes and motivation in second language learning / R. C. Gardner & W. E. Lambert. – Rowley, MA : Newbury House, 1972.